

Ayağa Düşen Dağ

EVEREST

Günümüzden kırk yıl önce, Everest'e tırmanmak, başarının doruğu sayılıyordu. Bugün ise, o zamankinden daha iyi bir donatım ve tıp bilgilerimiz sayesinde çok daha fazla insan Everest'in zirvesine tırmanabilmektedir.

Ed DOUGLAS

12 Mayıs 1992'de, 32 erkek ve kadın, Everest'in zirvesine erişti. İnsanların yığılışı o kadar yoğun idi ki, bundan 40 yıl önce Sir Edmund Hillary'nin yoluna devam etmek için bütün gücünü ve yeteneğini kullanmış olduğu zor bir noktada, zirveye tırmanmakta olanlar zirveden inenlere yol vermek için kuyrukta beklemek zorunda kaldılar! Bu rekor bile, uzun sürmeyip içinde bulunduğumuz 1993 yılının 10 Mayıs'ında 38 kişinin zirveye tırmanmasıyla aşılmıştır.

Everest'in eşsiz konumu, dağı, gezginler için giderek artan ölçüde çekici kılmıştır. Bunda Nepal hükümetinin dağa tırmananların sayısındaki kısıtlamayı gevşetmesinin de katkısı olmuştur Hillary ve Tenzing Norgay'in 29 Mayıs 1953'te dağın zirvesine erişmesinin üzerinden geçen 20 yıl içinde, Everest'e ancak 36 kere daha tırmanılmıştı. Bunu izleyen 10 yıl içinde dağa 100 kere tırmanılmış, 1983 ilâ 1992 mason mevsiminin sonu arasında, tırmanış sayısı 349'a yükselmiştir. 1992 yılı Ekim sonunda, doğrulanmış bağımsız tırmanış sayısı 485'e erişmişti.

İş o kadar ayağa düşmüştür ki, 17 yaşındaki bir Fransız çocuğu ile 55 yaşındaki Amerikalı bir milyoner bile, Everest'i dünyanın yedi kıtasının en yüksek zirvelerine yaptıkları tırmanışlar "koleksiyon"una katmak için zirveye çıkmışlardır. Geçen yıl da bir Fransız, Everest'e rehber eşliğinde öğrenim turu yapmıştır. Artık Everest, kayak ile aşağıya kayılmış, bir günden az zamanda tepesine tırmanılmış, kışın çıkılmış ve doruğuna oksijensiz erişilmiş (51 kere) bulunuyor. Eğer yeterince zengin iseniz, yani cebinizde şöyle bir 21 000 sterlin (yaklaşık olarak 335 milyon Türk lirası) varsa, hemen kendinizi çıkış için sıraya yazdırabilirsiniz. Everest'e çıkanların çoğun-

Tepedeki yükselti: 8000 metredeki Güney geçidi; aralarında 1500 oksijen tüpü ve 23 tırmanıcı ile Şerpa'nın cesedinin yer aldığı kalıntılarla doludur.

luğu, az veya çok 1953'te seçilmiş olan yolu izlemektedir ama, zorluğu değişen başka 13 yol daha vardır. Esas yol, teknik olarak ancak Alplerdeki Mont Blanc'ı tırmanmak kadar zor sayılmakta ise de, asıl zorluk yükseklik ve hava şartlarından ileri gelmektedir.

1953 yılındaki İngiliz tırmanış ekibi, o zamana göre en iyi donatılmış ve en iyi hazırlanmış ekip idi. Buna rağmen, bugünün standartlarıyla karşılaştırsak, kullandıkları malzemenin ilkel ve ağır olduğunu söyleyebiliriz. Kullandıkları çizmeler, hemen hemen birer kilo ağırlığında idiler ve seferin sonuna kadar dayanmamışlardı. Şimdiki tırmanıcılar, 1980'lerin başında geliştirilmiş olan plastik çizmeler giymektedir. Bunların her biri sadece yarım kilo ağırlığında olup, ayağı daha sıcak tutmaktadır. Bu sayede ayağın donma tehlikesi azaltılmış bulunmaktadır. Son zamanlarda zor tırmanışlara uygun daha esnek çizmeler geliştirilmiştir.

Kullanılan çadırlar da, 1953 seferinden beri bir hayli değişikliğe uğramıştır. O zamanki çadırlar, pamuk ve naylondan yapılmıştı. Çadırlar klasik kama biçimindeki alüminyum direklerle desteklenmekteydi. İki kişilik bir çadır, 6, 8 kilo ağırlığındaydı. Günümüzün çadırları ise, naylon ya da "nefes alınabilir" kumaşlardan yapılmış geodezik kubbe ya da tünel biçimindedir ve iki kişilik bir çadırın ağırlığı iki kilo kadardır. Çadırların biçimleri, rüzgâr direncini azaltır. Bunun önemi, rüzgârın saatte 160 km hıza erişebileceği bu bölgede gerçekten büyüktür. Bu rüzgâr şiddetinde, eski biçim çadırlar çökecekti; halbuki rüzgâr tünellerinde sinanmış yeni model çadırlar daha dayanıklıdır.

Daha hafif halatlar, ocaklar ve kramponlar yanında, en büyük değişiklik giyimde olmuştur. Eskiden giyilen ipek iç çamaşırının yerini yapay kumaşlar

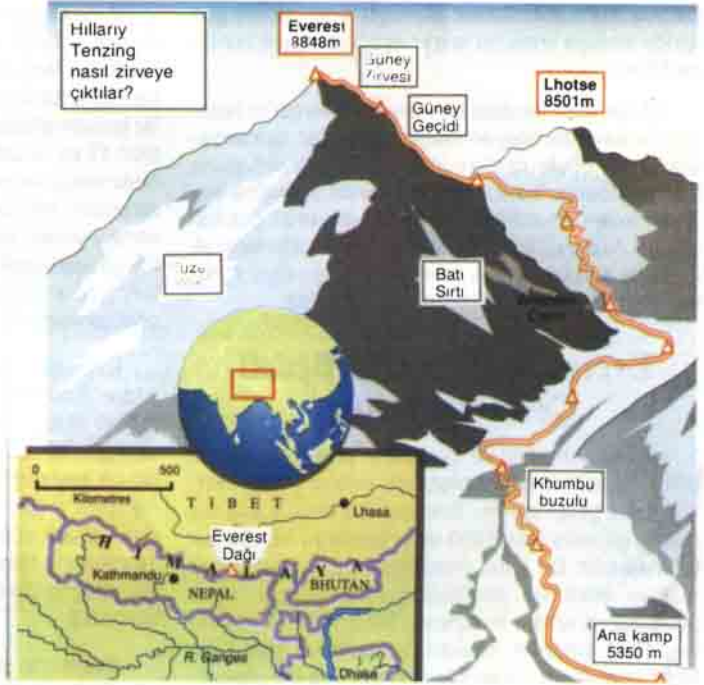
almış bulunmaktadır. Bunlar, vücudun terini emebilmektedir. Polyesterden yapılan yapay yün, özellikle ıslandığı zaman yünden daha iyi bir yalıtım sağlayabiliyor. Ceket ve pantolon için Gore-Tex biçimi kumaşlar kullanılmaktadır ve Şerpa'ların 1953'te zirveye taşımak zorunda kaldığı ağır konserve tenekeleri, yerini dondurulmuş kuru yiyeceklere bırakmıştır.

Bugün yüksek irtifalara tırmanmanın etkileri ve gerekleri hakkında eskisinden çok daha fazla şey bilmekteyiz. Birçok halde, başarının anahtarı oksijendir. Elbette Everest'e oksijen tüpleri olmaksızın da tırmanılabilir ve oksijensiz tırmanışlar, dağcılar tarafından hâlâ büyük takdirle karşılanmaktadır. Vücudun, deniz seviyesindeki %30'undan daha düşük bir oksijen yoğunluğuna alışması, yaklaşık bir ay sürer. Eğer Everest sadece 300 metre daha yüksek olsaydı, zirvesine oksijen tüpü olmaksızın tırmanmak imkânsızlaşacaktı. Everest'in tepesine vücudu alıştırmadan çıkmaya kalkışan bir kimse, birkaç saniyede bayılıp, bir-iki dakikada ölebilir. Vücudun oksijensizliğe uyumu için oksijen emen kırmızı hemoglobin hücrelerinin sayısı artmaktadır. Ancak bu, kanı koyulaştırmakta ve bir kalp krizi ya da felç geçirme tehlikesini yükseltmektedir. Nabız atışı düşük olanlar, bu durumda daha büyük bir avantaja sahiptir.

Tırmanışlarda beyin ya da akciğer ödemi tehlikesi de yüksektir. Kalp, kandaki düşük oksijen oranını dengeleyebilmek için, kanı daha büyük bir güçle pompalar. Hücre duvarlarının ince olduğu beyin ve akciğerlerde, sıvılar bu yüzden dışarıya sızabilir. Bu da, baş ağrısı ve koordinasyon kaybı gibi belirtilere yol açar. Beyin ödemi çok kere çift görmeye sebep olur. Akciğer ödeminde hırıltıya ve morarma görür.

Zirvenin tadını çıkarıyorlar: Hillary ve Tenzing, zamanın en iyi donanımına sahipti.

rülür. Bunlar özellikle tedavinin güç olduğu böyle bir irtifada, insanı hızla ölüme götürebilir. Ancak günümüzde özellikle Amerikalı dağcı ve hekim Charles Houston'un gözlem ve araştırmaları sayesinde çok şey öğrenmiş bulunuyoruz.

Yüksek irtifadaki oksijen eksikliği, insanın mantıklı olarak düşünbilmesini zorlaştırmaktadır. Himalaya'ya tırmanmış olan bir dağcı, bunu "sanki zihin, dakikalarca durmuş gibi oluyor" şeklinde anlatmaktadır. Bu yüzden, kolaylıkla yanlış kararlar verilebilmektedir. Oksijen yokluğu, dikkati bir şey üzerinde yoğunlaştırmayı o kadar zorlaştırmaktadır ki, bir yemeği yemek bile, büyük bir gayreti gerektirmektedir. Vücut, aynı zamanda oksijen azlığını telâfi etmek için sık sık nefes alındığından ve güç tırmanış sırasında şakır şakır terlediğinden, hızla susuz kalmaktadır. Bunun anlamı, zirveye tırmananların en iyisi günde sekiz litre sıvı tüketmeleri gerektiğidir. Halbuki bir fincan kahve hazırlamanın bile insanın kuvvetini ve zamanını tükettiği bu ortamda, bunu yapabilmek nadiren mümkün olabilmektedir.

Vücuttaki oksijenin azlığı, vücut sıcaklığının düşmesi ve el ile ayak parmaklarında donmalar oluşması riskini artırmaktadır. Parmaklar, eğer eldivenler bir resim çekebilmek için çıkarılırsa, hiç farkına varılmaksızın birkaç dakika içinde donabilir. Soğuk ısırması belirtileri de birkaç saat içinde ortaya çıkar. Everest'i ayrıca oksijen kullanmaksızın tırmanan ilk İngiliz olan Stephen Venables'in üç ayak parmağı tamamen, bir ayak parmağı da kısmen kesilmek zorunda kalmıştı. Üstelik 8000 metrenin üzerine, "ölüm bölgesi" denen yüksekliğe çıkılınca, vücudun enerji ve yağ depoları, tekrar yerine konamayacak kadar hızlı şekilde tükenmeye başlamaktadır. Bu yüzden dağcılar

burada bitkinlikten ölmek istemiyorlarsa, birkaç gün içinde zirveye tırmanıp tekrar aşağıya inmek zorundadırlar.

Şerpa'ların yardımı olmaksızın Everest'in tepesine tırmanmak isteyen modern dağcılar, çok iddialıdırlar ve böyle risklere girmenin haklı olduğuna inanmaktadırlar ama, sadece Everest'in üstüne çıkmak isteyen amatörler için kılavuz almamak çok büyük bir dezavantajdır. Yanlarına Şerpa alanların ve özellikle 8000 metrenin üzerinde oksijen tüpü kullananların başarı şansı çok daha yüksektir.

Everest'e Rağbetin Bedeli Çevrenin Yıkımı

İmkânların artışı ve Everest'in gitgide daha popüler oluşu, bir çevre problemi ortaya çıkarmıştır. Meydana gelen durum, Everest'i hiç dokunulmamış haliyle görmüş olan 1953 ekibi üyelerini üzmüş bulunmaktadır. Bir kere, ormanların arasından tırmanıcılara yakıt ve yük getiren araçlar için yollar açılmıştır. Khumbu buzulunun eteğindeki ana kamp ise, 1953 seferinin başkanlığını yapmış olan Lord Hunt tarafından "inanılmaz boyutlarda bir çöplük" olarak vasıflandırılmaktadır. Buraya, terk edilmiş çadırılar, atılmış malzeme ve insan pislikleri yığılmıştır. Dağa 1985 yılında tırmanmış ve 1972, 1975 ile 1982'deki seferlerin başkanlığını yapmış olan Chris Bonington, ana kampa çevrenin korunması ve çeşitli uluslararası ekiplerin yer ve malzeme için birbirlerine girmesinin önlenmesi için bir bekçi bulundurulmasını teklif etmektedir. Bu da ziyaretçi sayısının artmasının doğurduğu gerginliği gözler önüne seriyor.

1992'de Nepal hükümeti beş kişiliğe kadar olan bir ekipten alınan "tırmanma ücreti"ni 10 000 dolardan 50 000 dolara (yaklaşık 106 milyon Türk lirasından 530 milyon Türk lirasına) yükseltti. Beş kişiden fazla olan ekipler, fazla her kişi için ayrıca 10 000 dolar (yaklaşık 106 milyon Türk lirası) ek ücret ödemek zorundadırlar. Bununla güdülen amaç, çevreyi onarma masraflarını karşılamak ve kalabalık ekiplerin oluşturulmasını önlemektir. Ancak çok kimse, diğerleri vazgeçse bile, üstün malî gücü olanların rehberli turlarda sabit halatlar, oksijen, yakıt ve yiyecek stokları kullanarak ve şerpa'lardan yararlanarak artan sayıda seferler tertipleyeceğinden kuşkulmaktadır. Bilindiği gibi, Şerpa'lar hayat boyu yüksek irtifada yaşayan Sola Khumbu halkındandır ve zor tabiat şartlarına çok rahat uyum, göstermektedirler.

1953'te izlenmiş olan ana yol, Güney Geçidi'ne erişir. Burada tırmanıcılar dağa son hamleyi yapmadan önce dinlenirler. Yaklaşık 8000 metre yükseklikteki düz bir yer olan bu bölgede tam bir çevre

kirlenmesi yaşanmaktadır. Bölgede bazıları gömülmemiş 23 ölü dağcı ve şerpa'nın cesedi, atılmış 1500'den fazla açık sarı oksijen tüpü (her biri bir Scuba Hava tüpünün boyunda) ve harap olmuş çadırılar bulunmaktadır. 1953 seferinden bu yana birikmiş olan 17 ton kadar çöp de, bunun cabasıdır. Artıkları biraz temizlemek için birkaç sefer yapılmışsa da, bu seferlerin tehlikeli bir girişim olduğu ve bunlar için gene yiyecek, oksijen ve barınaklar getirmek gerektiği gözden uzak tutulmamalıdır. Üstelik böyle seferler, çıkanların sayısının artışı problemini çözmemektedir.

Everest'in gerçek yüksekliği de tartışma konusudur. Eski ölçümlerde Everest'in 29 028 ayak (8848 metre) olduğu belirtilirken, yeni ölçümler dağın yüksekliğini 29 022 ayağa (8846 + metreye) indirmiştir. Bu bir şey değil, asıl kriz, 1980'lerin ortasında Karakorum'a çıkan Amerikalı dağcıların K2 tepesinin Everest'ten yüksek olduğunu iddia etmesiyle ortaya çıkmıştı. Neyse ki, ölçüm âletlerinin hatalı olduğu anlaşıldı da Everest'in en yüksek dağ olma ünü korundu!

Everest'in son ölçümü, 1987'de Milano Üniversitesi'nden Ardito Desio tarafından bir uydu ağından ve zirveye dağcıların yerleştiği lazer prizmalarından yararlanarak yapılmıştır. Bu ölçüm bile hatalı olabilir; çünkü zirve değişen kalınlıkta bir kar yığıntısından oluşmaktadır ve dağın kendi çekim gücü ile yer yüzünün yuvarlaklığından dolayı yapılması gereken düzeltmelerin hesaplanması güç olmaktadır. Keşke ölçümler Everest'in boyundan şöyle bir 200 metre düşürebilseydi: O zaman Everest, birincilikten düşürek meraklıların akınından kurtulacak ve biraz nefes alabilecektir!

*New Scientist, Mayıs 1993'ten çev.:
Dr. Ergin KORUR*

SİZ OLSAYDINIZ

Çözüm I: 1.Va8 Fe6 2.Va4 Şd5 3.e4 mat (Josef Cumpe, Almanya 1914).

Çözüm II: 1.Vh7 Şh7 2.Kh3 Şg7 3.Fh6 Şh7 4.Ff8 mat (Pedreny-Amado, Sitges 1981).

Çözüm III: 1.Ad3 Şd5 2.Fg2 Ve4 3.Af4 Şe5 4.Ag6 Şd5 5.Ae7 Şe5 6.Ag6 Şd5 7.Şd7 Vg2 8.Af4 kazanır (V.Bron, Moskova 1950).

En iyi bildiğimiz şeyler, öğrenmediklerimizdir.

Luc de CHAPIERS